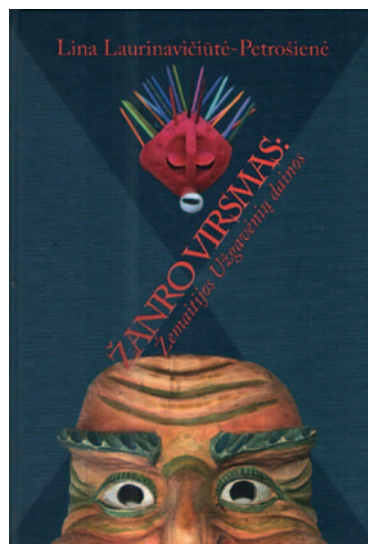

Užgavėnės: nuo karnavalų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų rūmuose iki Žiemos palydų šventės sovietmečiu

2015 metų pabaigoje pasirodė knygynuose, o 2016 metų pradžioje buvo pristatyta visuomenei naujausia Linos Laurinavičiūtės-Petrošienės mokslo monografija „Žanro virsmas: Žemaitijos Užgavėnių dainos“ (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015). Knygos autorė neslepia, kad šis darbas radosi prieš tai parengus ir publikavus iš esmės pirmąją autentiškos Žemaitijoje per Užgavėnės atliekamos tautosakos rinktinę „Žemaičių kalendorinė tautosaka. Užgavėnių dainos“ (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2010). Jau tada paaiškėjo, kad nemažai problemų, susijusių su Žemaitijos Užgavėnių dainomis (pvz., žanrinė priklausomybė, paplitimas, genezė, santykis su papročiu), ilgą laiką tyrinėtojų buvo palikta nuošalyje. Tad šioje monografijoje užsibrėžta atsakyti į tuos probleminius klausimus: „atskleisti savito, tam tikra prasme marginalinio dainuojamos tautosakos žanro, Žemaitijoje praktikuojamo ir laikomo kalendorine tautosaka, bruožus, formavimosi prielaidas ir raidą“ (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015). Pastebėtina, kad toks siekis dera su monografijos pavadinimu, tačiau pasigilinus į knygos turinį, paaiškėja, kad mokslininkei teko iširti ir kitus ne mažiau probleminius su Užgavėnių šventimo tradicija, jos geneze susijusius klausimus: teatriniai renginiai ir Užgavėnės Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės didikų rūmuose XVI–XVIII a.; jėzuitų mokyklinio teatro Užgavėnių vaidinimai XVI–XVIII a.; Užgavėnės, arba Žiemos palydų šventė, sovietmečiu; galop – visų šių švenčių, vaidinimų, karnavalų, linksmybių santykis su vadinamosiomis tradicinėmis Užgavėnėmis, švęstomis kaimiškoje aplinkoje XIX–XX a.

Turint omenyje tokį platų knygoje sprendžiamų problemų ratą, kuris, regis, padiktavo monografijos autorei ir darbo struktūrą, pagrįstai kyla klausimas – ar nepasikuklinta su pavadinimu. Mat, kaip jau pastebėta, yra užčiuopta, iširta, atskleista kur kas daugiau, nei gali atrodyti užmetus akį į knygos viršelį ir perskaičius jos pavadinimą. Sutikime – gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad monografijoje kalbama tik apie Užgavėnių dainas, kurios dainuotos tik Žemaitijos regione.

Kyla ir kitas klausimas – ką dar naujo XXI a. galima pasakyti apie Užgavėnių folklorą ir papročius. Juk apie tai jau rašyta viso būrio etnologų ir folkloristų. Minėtini Jonas Balys, Stasys Skrodenis, Pranė Dundulienė, Algirdas Julius Greimas, Norbertas Vėlius, Inga Krikščiūnienė,

Lina Laurinavičiūtė-Petrošienė.
Žanro virsmas:
Žemaitijos Užgavėnių
dainos. Klaipėda:
Klaipėdos
universiteto leidykla,
2015, 302 p.

Arūnas Vaicekauskas ir dar daug kitų¹. Pasirodo – galima. Tad ties tuo, kas nauja ar naujai pasakyta, ir stabtelkime.

Bemaž visi iki šiol apie Užgavėnės rašę autoriai, mano manymu, klaidingai vertino fragmentišką ankstyvųjų rašytinių šaltinių informaciją apie šią šventę. Turimas omenyje 1428 metų Heinricho Beringerio pamokymas prūsams, kuriame sakoma: „Per Užgavėnės čia vyksta velnių šokiai, o garbingi žmonės leidžia moterims persirengti vyriškais drabužiais, berniokiškais paltais ir panašiai – kas Dievo yra uždrausta“ (Beringeris 1996: 492) ir 1444 m. Pamedės, Sembos ir Varmės vyskupų cirkuliarai, kuriuose draudžiama per Užgavėnės persirenginėti karaliais, vadais, vyrams – moterimis, moterims – vyrais, bažnytinių mokyklų auklėtiniais – vyskupais (Skrodenis 1984: 67). Šie tekstai tyrinėtojų paprastai pateikiami kaip tradicinių, arba kaimo aplinkoje švęstų, Užgavėnių pavyzdys, tačiau atidžiau perskaičius šiuos fragmentiškus pastebėjimus aiškėja, kad kalbama ne apie kaimo, o tikriausiai apie dvaro (rūmų) aplinkoje kilmingųjų ar bažnytinių mokyklų auklėtinių švęstą šventę – karnavalą. Tai rodytų apibūdinimas „garbingi žmonės“ bei minimos kaukės (karaliai, vadai, vyskupai), kokių kaimiškos Užgavėnės nežino. Tuomet monografijos autorė yra visiškai teisi, konstatuodama, kad „žinių apie Užgavėnių šven-

1. Žr. (Balys 1993); (Skrodenis 1967; 2009); (Dundulienė 2005); (Greimas 1990); (Vėlius 1983); (Krikščiūnienė: 1992); (Vaicekauskas 2005).

timą valstietiškoje aplinkoje nėra iki pat XIX a. pirmosios pusės“ (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015: 12).

Užtat raštijoje apstu duomenų apie jau minėtus teatrinius renginius ir Užgavėnių karnavalus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų rūmuose bei Užgavėnių vaidinimus jėzuitų mokyklose. Nemaža dalis jų surinkta ir monografijoje paminėta, o dar svarbiau, kad pirmą kartą atkreiptas dėmesys į šių renginių sklaidą po periferinius Lietuvos dvarus bei į galimą, tikėtiną šių švenčių įtaką valstietiškos Užgavėnėms. Taigi, panaudotais šaltiniais L. Laurinavičiūtės-Petrošienės darbas labai išsiskiria iš ankstesniųjų XX–XXI a. pradžios etnologų darbų, kuriuose paprastai naudojamos tik XIX–XX a. pirmosios pusės etnografiniais aprašais² bei folkloru, ir iš tos medžiagos daromi „dideli“ apibendrinimai, o neretai – ir „atradimai“, kurie niekaip neargumentuojami arba argumentuojami labai menkai³.

Šaltinių gausa, plačios tiriamojo reiškinio chronologinės ribos, gretimų (giminingų) mokslų duomenų panaudojimas leido monografijos autorei kiek kitaip pažvelgti į iki šiol sustabarėjusį, chrestomatinį, iš vieno darbo į kitą keliaujantį klaidingą požiūrį į papročiuose dažną santykį tarp apeigos ir linksminimo (pasilinksminimo) funkcijų. Ir čia neapsieita be polemikos su ankstesniais tyrinėtojais. Atkreipusi dėmesį į Arūno Vaicekausko monografijoje pateiktas įžvalgas ir apibendrinimus⁴, L. Laurinavičiūtė-Petrošienė išskiria kelis, jos manymu, diskutuotinus momentus: 1) dėl linksminimo funkcijos įsivyravimo Užgavėnių šventėje; 2) dėl glaudesnės ir daug ankstyvesnės nei XIX a. dvaro ir kaimo, miesto ir kaimo gyvenenos sąveikos; 3) dėl teiginio, kad XX a. pirmojoje pusėje „staigiai“ ar ypač sparčiai nyko papročiai (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015: 17).

XV–XVIII a. rašytinių šaltinių, teikiančių žinių apie Užgavėnių paskirtį ir turinį, analizė, parinkti antiklos ritualų pavyzdžiai bei psichologų, filosofų, sociologų, kultūrologų atlikti tyrimai ir jų rezultatai knygos autorei

leidžia konstatuoti, kad siautulingos linksmybės laikytinos lygiavertės kitoms apeiginėms funkcijoms, o kalbant apie Užgavėnes, linksminimo (linksminimosi) funkcija yra šios šventės pagrindas, esmė, šerdis (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015: 16–20).

Šiam teiginiui pagrįsti pavyzdžių galima rasti ir daugiau. Čia prisimintinas graikų linksmybių ir nesaikungumo dievas Komos – Dioniso ir Kirkės sūnus. Senovės Gaikijoje jam skirtų festivalių metu vyrai ir moterys apsiukeidavo drabužiais. Graikams dar žinomas ir personifikuotas juokas Helosas, kurio šventykla buvusi Lakedemone. Heloso romėniškasis atitikmuo – Rizas (Мифологический словарь 1991: 145). O kur dar Dionisas, Bakchas, Talija (komedijos deivė) ir t. t. Vienas žinomiausių graikų mitų – Demetros ir jos dukters Persefonės mitas – taip pat išryškina juoko reikšmę. Juokas čia suvokiamas kaip visokeriopos gyvasties ženklas. Jo įtaka vienodai reikšminga, svarbi tiek žmogui, tiek gyvūnams, tiek augmenijai. Kai Hadas pagrobia ir savo požemiuose uždaro Persefonę, netekties skausmo sukaustyta derlingumo deivė Demetra nebesijuokia, ir žemėje nuo tos akimirkos nustoja augti, žaliuoti žolė, žydėti gėlės, čiulbėti paukščiai. Galop tarnaitė Jambai pavyksta prajuokinti Demetrą. Deivės juokas sugrąžina į žemę pavasarį, ir visa gamta ima busti iš sąstingio (Пронн 1999: 162; 1995: 79–114).

Linksmybių, juoko tema domėjosi jau antiklos filosofai – Demokritas, Platonas, Ciceronas, Kvintilianas. Anuo metu susiformavo net dvi pagrindinės juoko suvokimo tradicijos. Pagal vieną (Demokritas, Aristofanas, Lukianas) juokas suvokiamas kaip visiškai teisėtas santykis su pasauliu, kuris leidžia giliau pažvelgti ir į pasaulį, ir ypač į jo ydas. Pagal kitą tradiciją, atstovaujama Platono, Aristotelio, Cicerono, Kvintiliano, juokas traktuojamas tik kaip laisvalaikio, pramogos elementas. Tačiau nė vienas iš šių požiūrių nepaneigia juoko svarbos socialiniame gyvenime, tik vieni linkę skatinti, drąsinti humoristinį požiūrį į pasaulį, o kiti bijo jo destruktivaus, pavojingo valstybei ir autoritetams poveikio (Сычев 2003: 2).

Senajame Testamente viena iš juoko rūšių įvardyta žodžiu *sâhak*; tai iš džiaugsmo ir tikro pakilumo, iš dieviškos dvasios kylantis juokas. Tai vardas, kurį Izaokas gavo iš paties Dievo, *Yçhq-El* („Dievas mane sukūrė juokui“), kaip buvo numatyta gyvenimo knygoje: „Ir mes pasakėme jai jos sūnaus vardą, kuris buvo nulemtas ir įrašytas dangiškuosiuose sąrašuose – Izaokas“ (Jubiliejaus knyga 16, 3–4). Tiesa, krikščioniškoje teologijoje nuo IV iki X a. regime planingą pašaipos ir kvailių juokų (*stulti-locium, scurrilitas*) malšinimą, aiškiai laikantis apaštalo „Laiško efeziečiams“ draudimo. Čia sakoma: „[...] Taip pat begėdystė, kvaila šneka ar juokų krėtimas – jums tai netinka, verčiau tebūna dėkojimas“⁵ (Ef 5, 4).

Tačiau nuo XII ir XIII a. Žakas le Gofas (Jacques le Goff) pastebi juoko laisvėjimą, kai pamažu randasi skirtis

2. Pavyzdžiui, žr.: (Vaicekauskas 2005: 20).

3. Pavyzdžiui, Libertas Klimka teigia: „Lašininio ir Kanapinio kova – labai senais laikais vykdavusių Meškos ir Briedžio, žiemos ir vasaros valdovų, varžytuvių aidas“ (Klimka 2009: 56). Gal tai ir tiesa, tačiau mokslinės įžvalgos, tegul ir hipotetinės, kaip žinia, turėtų būti grindžiamos argumentais, o čia jų, deja, nepateikta. P. Dundulienė rašo: „Iš valgių pagrindinę vietą užėmė blynai, savo kilme vienas iš archajiškiausių valgių, ilgainiui tapęs apeiginiu šių švenčių patiekalu. Nuo žilos senovės žmonės blynus valgė patys ir jais vaišino mirusius gimines, tikėdami, kad tie gali prisidėti prie būsimo vasaros javų derliaus padidinimo. Jais apdovanodavo ir bevaikščiojančius persirengėlius. Be to, apskrita blynų forma galėjo simbolizuoti pavasario saulę“ (Dundulienė 1991: 57). Jokiu argumentu, nuorodu į rašytinius šaltinius, kitų tautų analogiškus papročius P. Dundulienė taip pat nepateikia.

4. Turimi omenyje šie apibendrinimai monografijos išvados: „XX a. pirmojoje pusėje galima išskirti tolesnio apeiginių funkcijų nykimo ir naujų funkcijų formavimosi procesus [...]. Šiuo laikotarpiu papročiuose sustiprėja linksminimo funkcijos reikšmė“; dvaro įtaka kaimui atsirado tik XIX a. antroje pusėje, ir ryškiausia kaimiškų papročių, susietų su mitiniu pasaulėvaizdžiu, kaita įvyko XX a. pirmojoje pusėje (Vaicekauskas 2005: 175, 20; 40–48, 79).

5. Prieiga per internetą: http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_Ef_5. [Žiūrėta 2016 02 01].

tarp priimtino ir nepriimtino juoko, o humanistiniuose tekstuose palankiau komentuojamos biblinės citatos apie juoką. Šiuo laikotarpiu teologai (Aleksandras Malietis, Jonas Solsberietis, Albertas Didysis ir Tomas Akvinietis) kuria naują komiško klasifikaciją, aiškindami doro juoko sąlygas. Maždaug tuo pat metu gotikinėje skulptūroje atsiranda šypsena (ypač jaunų angelų lūpose) (Claudiu 2012: 188).

XIX–XX a. minėtini H. Bergsono, H. Uzenerio, W. Manhardto, H. Fliuko (Fluck), V. Propo ir kiti darbai, kuriuose vienu ar kitu aspektu analizuojamas juoko fenomenas⁶. Iš esmės prieinama bendros nuomonės, kad „juokas – gyva, pulsuoji energija“ (Бергсон 1992).

Juokas, regis, palankiai vertintas ir pagonių baltų. S. Grunau kronikoje, kurioje, be kitų dalykų, randame ir brutėnų įstatymus „kaip jie turi gyventi“, sakoma: „Trečia, privalome jausti pagarbą ir paklusnumą mūsų šviesiausiems dievams ir mūsų Krivių krivaičiui (*crywen kirwaito*), nes jie po šio gyvenimo duos mums gražių moterų, daug vaikų, saldžių gėrimų, gerų valgių, vasarą – baltų drabužių, žiemą – šiltų apsiaustų, mes miegosime plačiose, minkštose lovose ir iš sveikumo juoksimės ir šoksime. Iš blogųjų, kurie jų negarbina, jie pasiims viską, ką jie turi, ir ten labai kankins“ (BRMŠ II 2001: 93). Juokas čia suvokiamas kaip sveikatos, visokeriopo gerbūvio išraiška; kaip atpildas už lojalumą dievams ir žyniams. Besišypsančiu (linksmu), tos pačios S. Grunau kronikos duomenimis, vaizduojamas vienas iš trijų aukščiausiųjų prūsų dievų – javų dievas Patrimpas (BRMŠ II 2001: 103). O kur dar juokas, linksmybės ir įvairiausi pokštai kitose lietuvių šeimos ir kalendorinėse šventėse (Vyšniauskaitė, Kalnius, Paukštytė 1995: 371–373), jaunimo pasilinksminimo vakarėliuose; dar – naktigonų išdaigos (Šaknys 1996; 2001); gausi ir įvairi komiška tautosaka (Sauka 1970, 320–336) ir t. t. ir t. t. Visų šių papročių, veiksmų, tekstų, elgsenos tikslas vienas – sukelti juoką.

Taigi, įrodžius, kad siautulingos linksmybės yra viena iš pagrindinių, apeiginių Užgavėnių funkcijų, pagrįstai knygos autorės keliamas ir kitas klausimas – ar tikrai XX a. pirmoji pusė laikytina laikotarpiu, paženklinantu ypač „staigiu“ ir sparčiu papročių nykimu. Atkreipusi dėmesį į tai, kad „papročių raidos etapų datavimas – keblus dalykas“ (Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015: 20), L. Laurinavičiūtė-Petrošienė, pasitelkusi XX a. pradžios publikacijų periodikoje medžiagą, pateikia iš esmės kitokį, nei iki šiol, požiūrį į etninės kultūros procesų raidą XX a. pradžioje. Konstatuojama, kad XX a. pradžia tikrai nėra ryškiausias papročių nykimo tarpsnis. Tuo metu tik sustiprėjo etnografų, dvasininkų neigiamas požiūris į „malonias emocijas, pasitenkinimą, ir atsipalaidavimą sukeliančias linksmybes“, kurios neva užgožė „nususakomai senų laikų švenčių ritualus“, apie kuriuos, kaip jau pastebėta anksčiau, jokių duomenų rašytiniuose paminkluose, deja, nėra.

6. Ritualinio juoko, juoko kultūros tyrimų istorija glaustai, bet gana išsamiai pertreikta I. Vidugirytės studijų knygoje „Juoko kultūra“ (Vidugirytė 2012: 41–72).

Reikšmingu aptariamoje monografijoje laikytinas skyrius „Miestiečių Užgavėnės XX a. pirmojoje pusėje: šventės atgarsiai lietuviškoje periodikoje“ (p. 147–188). Dėl kelių priežasčių. Pirmoji: kaip matyti iš atliktos atrankos, 1905–1940 metų periodikoje iš tikrųjų gausu medžiagos apie tai, kaip Užgavėnės šventė „įvairių socialinių sluoksnių miestelėnai, jaunimo politinės organizacijos, korporacijos, studentai“. To paties laikotarpio periodikoje aptikta ir publikacijų apie panašius karnavalus užsienio šalyse. Šios publikacijos, monografijos autorės nuomone, taip pat turėjo įtakos lietuviškų Užgavėnių formų raidai ir įvairovei. Antroji priežastis – žinios apie miestelėnų šventas Užgavėnes iki šiol, galima sakyti, rimtesnio tyrinėtojų dėmesio nesulaukė, nes tirti, analizuoti iš esmės tik kaimiškų, valstietiškų Užgavėnių papročiai. Trečioji – išsami periodikoje fiksuotos medžiagos analizė leido knygos autorei suformuluoti reikšmingus apibendrinimus: a) „iki XX a. vidurio gyvavo ir natūraliai sąveikavo dvi skirtingos tradicijos – vietinė baltiškoji kaimo aplinkoje ir atneštinė europietiškoji dvirikių ir miestelėnų gyvenenoje“ (p. 187); b) „XX a. pr. miestietiška šventas Užgavėnės nuo kaimiškųjų skyrėsi išoriniais dalykais – forma, turiniu, tikslais, tačiau jas siejo tapatūs konceptai: linksmybės, gausus maistas ir bendros vaišės, persirenginėjimas, vedybų aktualijos“ (p. 187–188); c) „Ilgainiui sąmoningos ideologijos valios pastangomis kaimiškos Užgavėnių šventimo tradicijos užėmė ir miesto, ir kaimo erdvę“ (p. 188). Aiškiau nepasakysi. Nebent galima būtų pridurti, kad „vietinė baltiškoji“ kaimo aplinka (kaip ir dvaro bei miesto aplinka) taip pat negalėjo būti ir nebuvo izoliuota, uždara. Aki vaizdu, kad ir kaimiškųjų Užgavėnių tradiciją veikė gretimų tautų papročiai. Artimiausi savo esme, prigimtimi ir paskirtimi šios šventės atitikmenys yra slavų kraštuose: Lenkijoje – *Zapusty*, Ukrainoje – *Pušena*, *Kolodij*, Rusijoje – *Maslenica*, *Miasopust*, *Syrnaja nedelia*, Bulgarijoje – *Syrny zagovelki*, Serbijoje – *Bela* (*Syrna*, *Syroposna*) *Maslenica* ir t. t. Vienas ryškiausių visas šias šventes vienijančių bruožų – persirengėlių vaikštytės. Pavyzdžiui, čekų persirengėliai kaimo gatve tampė plūgą, paskui sekdamo sėjėjas, o už jo vilko akėčias; serbų persirengėliai *kurentai*, išvirkščiais kailiniais apsigobę, šokinėdavo ir skambindavo varpeliais; Bulgarijoje – *kukerių* eitynės (kukeriai, apsirengę išvirkščiais kailiniais, užsidėję ožio, avino kaukes, vaizdavo vestuves); Moravijoje *grebenarž* (grėbėjas) jojo ant žarsteklio ir šaukė: „Senės ant šukų, jaunos ant iešmo!“, *turon* (jautis) voliojosi ant mėšlynų, kad būtų geras derlius; Lenkijoje vaikinai su rąstu (*kloc*) vaikščiojo po namus, kur buvo tekėti subrendusių merginų, iki Užgavėnių nesugebėjusių ištekėti merginą priirisdavo prie rąsto ir t. t. Bemaž visų paminėtų tautų margame persirengėlių būryje buvo vedžiojamos ožkos, meškos, arklio kaukės; nešiojama iš šiaudų ir skudurų padaryta iškamša arba medinė moters figūra (ant rato pritaisytos lėlės – senis ir senė), kuri eitynių pabaigoje buvo sudeginama, nuskandinama, suplėšoma ar pan. (Kerbelytė 2012: 52–59).

Paskutinis L. Laurinavičiūtės-Petrošienės monografijos skyrius skirtas Užgavėnių, arba Žiemos palydų šventės, sovietmečiu analizei. Akreipusi dėmesį į tai, kad atliekant šiuolaikinių etninės kultūros reiškinį tyrimus sovietinis laikotarpis dažniausiai nutylimas arba paliečiamas fragmentiškai, knygos autorė atskleidžia, kaip 1959–1989 metais buvo organizuojami, kaip vyko masiniai Užgavėnių, arba Žiemos palydų šventės, renginiai, kaip ir kodėl keitėsi šventės struktūra ar atskiri jos segmentai, koks šių švenčių santykis su tradicinėmis Užgavėnėmis, kokie buvo ryškiausi Užgavėnių šventimo etapai sovietmečiu, kas jiems būdinga ir kas tam turėjo lemiamos įtakos. Kiekvienas, įdėmiau perskaitęs šį skyrių, matyt, laikysis savo požiūrio į Užgavėnes sovietmečiu (taip pat ir visą sovietmetį), tačiau negalima nepastebėti keleto įžvalgų, kurios gali išprovokuoti platesnę diskusiją, taip pat – iš tikrųjų būtų sveikintina – naujų darbų atsiradimą. Svarbu įvertinti ne tik Užgavėnių, bet visos lietuvių etninės kultūros būklę sovietmečiu, kaip ir XXI a. vykstančius procesus. Viena tokių įžvalgų: atskirų mokslininkų, kultūros politikos specialistų ar net institucijų pastangos „atsispirti ir bent iš dalies išlaikyti tautos savastį“ sovietmečiu (p. 190). Kita – XXI a. pradžios Lietuvos kultūros politikos ir demografijos procesų keliami pavojai tautiniam identitetui.

Tikėkimės, kad atsakymus į šiuos ir dar daugelį kitų klausimų artimesnėje ar tolimesnėje ateityje pateiks pati Lina Laurinavičiūtė-Petrošienė, paskutiniame aptartosios knygos puslapyje viltinai prasitarusi, kad tai tyrimas, „galintis turėti tęsinį“. Tuo tarpu tiesiog siūlau šią knygą perskaityti. Juolab kad ši monografija yra mokslo darbas, įdomus ne tik etnologams teoretikams. Tai ir puikus, turtingas šaltinis etninės kultūros praktikams.

Rimantas BALSYS

LITERATŪRA:

- Balys 1993 = Jonas Balys. *Lietuvių kalendorinės šventės. Tautosakinė medžiaga ir aiškinimai*. Vilnius: Mintis, 1993.
- Skrodenis 1967 = Stasys Skrodenis. Užgavėnių papročiai ir dainos. Iš: *Gimtas kraštas*, 1967, Nr. 5.
- Beringeris 1996 = Heinrichas Beringeris (1428 m.). Apie prastuomenę, pirmiausia apie prūsus. Iš: *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai: nuo seniausių laikų iki XV a. pabaigos*. T. I. Sudarė N. Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- BRMŠ II 2001 = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. T. II*. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001.
- Claudiu 2012 = Claudiu Teodor Arieșan. Risus Angelicus. Gydančios atjaučiančio juoko savybės moderniojoje krikščionybėje. Iš: *Naujasis Židinys-Aidai*. Nr. 3, 2012.
- Dundulienė 1991 = Pranė Dundulienė. *Lietuvių šventės: tradicijos, papročiai, apeigos*. Vilnius: Mintis, 1991.
- Dundulienė 2005 = Pranė Dundulienė. *Lietuvių šventės. Tradicijos, papročiai, apeigos*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
- Greimas 1990 = Algirdas Julijus Greimas. *Tautos atminties beiėskant. Apie dievus ir žmones*. Vilnius-Chicago, 1990. Vėlius 1983 = Norbertas Vėlius. *Senovės baltų pasaulėžiūra*. Vilnius, 1983.
- Kerbelytė 2012 = Bronislava Kerbelytė. *Slavų folkloras. Tekstų rinkinys*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012 m.
- Klimka 2009 = Libertas Klimka. *Tradicinių kalendorinių švenčių semantika*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2009.
- Krikščionienė 1992 = Inga Krikščionienė. *Užgavėnės*. Vilnius, 1992.
- Laurinavičiūtė-Petrošienė 2015 = Lina Laurinavičiūtė-Petrošienė. *Žanro virsmas: Žemaitijos Užgavėnių dainos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2015, 302 p.
- Petrošienė, Bukantis 2010 = *Žemaičių kalendorinė tautosaka. Užgavėnių dainos*. Sudarė Lina Petrošienė, Jonas Bukantis. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010.
- Prieiga per internetą: http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_Ef_5. [Žiūrėta: 2016 02 01].
- Sauka 1970 = Donatas Sauka. *Tautosakos savitumas ir vertė*. Vilnius: Vaga, 1970.
- Skrodenis 2009 = Stasys Skrodenis. Užgavėnių kaukė mūsų kultūroje. Iš: *Užgavėnių kaukės*. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras, 2009.
- Skrodenis 1984 = Stasys Skrodenis. Kaukė ir jos vieta senojoje liaudies kultūroje. Iš: *Liaudies meno savitumas*, 1984.
- Šaknys 1996 = Žilvitis Šaknys. *Jaunimo brandos apeigos Lietuvoje: XIX a. pab. – XX a. pr.* Vilnius: Pradai, 1996.
- Šaknys 2001 = Žilvitis Šaknys. *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pab. – XX a. I-oje pusėje: Jaunimo vakarėliai*. Vilnius: Diemedis, 2001.
- Šeškauskaitė 2011 = Daiva Šeškauskaitė. *Erotika tautosakoje*. Sargeliai: Kruenta, 2011.
- Vaicekauskas 2005 = Arūnas Vaicekauskas. *Lietuvių žiemos šventės. Bendruomeninės kalendorinio ciklo apeigos XIX a. pab. – XX a. pr.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005.
- Vidugirytė 2012 = Inga Vidugirytė. *Juoko kultūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.
- Vyšniauskaitė, Kalnius, Paukštytė 1995 = Angelė Vyšniauskaitė, Petras Kalnius, Rasa Paukštytė. *Lietuvių šeima ir papročiai*. Vilnius: Mintis, 1995.
- Бергсон 1992 = Анри Бергсон. *Смех*. Москва: Искусство, 1992
- Мифологический словарь 1991 = *Мифологический словарь*. Главный редактор Е. М. Мелетинский. Москва: Советская энциклопедия, 1991.
- Пропп 1999 = Пропп. В. Я. *Проблемы комизма и смеха. Ритуальный смех в фольклоре (по поводу сказки о Несмеяне)*. Москва: Лабиринт, 1999.
- Пропп 1995 = В. Я. Пропп. *Русские аграрные праздники*. Санкт-Петербург: „Азбука“, 1995.
- Сычев 2003 = Андрей Анатольевич Сычев. *Природа смеха или Философия комического*. Саранск: изд-во Мордовского ун-та, 2003.

Užgavėnės: from carnivals in the manors of the noblemen of the Grand Duchy of Lithuania to the winter escort holidays in the Soviet period

Rimantas BALSYS

Presented is the monograph by Lina Laurinavičiūtė-Petrošienė, “Genre transformation: Samogitia’s Užgavėnės songs”. The book’s author has also prepared a collection of folklore that is performed in Samogitia during Užgavėnės, “Samogitian calendar folklore. Užgavėnės songs” (2010). This monograph discusses theatrical events and Užgavėnės in the Grand Duchy of Lithuania’s noble manors in the 16th–18th c.; the Jesuit school theatre’s Užgavėnės plays in the 16th–18th c.; Užgavėnės, or the “escorting of winter” holiday in the Soviet period and the relationship of all these holidays, carnivals, revelry with the traditional Užgavėnės, celebrated in the countryside in the 19th–20th c.